

TÜRKMENİSTAN'IN TARAFSIZLIK POLİTİKASININ BÖLGESEL GERÇEKLİĞİ

İsmail Hakkı ÜNLÜ*

Özet: 20. Yüzyılın sonunda Sosyalist Bloğun dağılmasıyla Post-Sovyet coğrafyasında bazı değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin başında, Avrasya bölgesinde yeni ve bağımsız devletlerin ortaya çıkması örnek olarak gösterilebilir. Bu devletlerden birisi de Türkmenistan Cumhuriyeti olup, bağımsızlığını ilan etmesi ile başta Orta Asya, Hazar Havzası ve hatta Kafkasya'daki coğrafya, siyasi ve jeopolitik yapının yeniden şekillenmesine etkisi olmuştur.

Her ne kadar soğuk savaş yılları sona ermiş olsa da Türkmenistan, yeni çıkar çatışmalarına sebep olabilecek bir coğrafyada yer almaktadır. Türkmenistan, bağımsızlık sonrası devlet kimliğini ve ulusal bütünlüğünü sağlayabilmek ve koruyabilmek için daimî tarafsızlık siyasetini bir dış politika unsuru olarak benimsemiştir. Özellikle dış politikada daimî tarafsızlık çerçevesinde hareket etmeye özen göstermiş, BM Genel Kurulunda alınan bir kararla Türkmenistan, “Daimi Tarafsız Ülke” statüsünü kazanmıştır.

Türkmenistan'ın doğal ve enerji kaynakları açısından zengin olan bir bölgede yer alması, Hazar Havzasına kıyıdaş bir ülke olarak kendini enerji güvenliği ve politikalarında söz sahibi olarak görme isteği, uygulamayı amaçladığı tarafsızlık politikasının sorgulanmasına imkân vermiştir.

Bu çalışmada, enerji politikaları açısından Türkmenistan'ın tarafsızlık statüsünün Rusya ve İran'a rağmen bölgesel realite ile bağdaşıp bağdaşmayacağı, bu statünün gerçek anlamda bölgesel olarak uygulanabilirliği konuları üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkmenistan, Tarafsızlık Politikası, Enerji Kaynakları, Hazar

REGIONAL REALITY OF THE NEUTRALITY POLICY OF TURKMENISTAN

Abstract: 20. Following the dissolution of the Socialist Bloc at the end of the 20th century, the post-Soviet area went through a number of changes. First among these changes was the emergence of new and independent states in the Eurasian Region. One such state was the Republic of Turkmenistan, which, by declaring its independence, influenced the reshaping of the geographic, political, and geopolitical structure of Central Asia, Caspian Basin, and even Caucasus.

However long ago the Cold War may have ended, Turkmenistan is situated in a region where new conflicts of interest could arise. Turkmenistan has adopted perpetual neutrality as a foreign policy staple in order to ensure and safeguard its post-independence state identity and national integrity. It has strived to act in a frame of permanent neutrality especially with regards to its foreign policy; and it has obtained the status of “Permanently Neutral Power” in a resolution adopted by the UN General Assembly.

The fact that Turkmenistan sits in a region rich with natural and energy resources and its aspirations to having a say on energy security and policies as a riparian country of the Caspian Basin have paved the way for its policy of neutrality that it aims to implement to be questioned.

This research focuses on whether Turkmenistan's neutrality status is compatible, despite Russia and Iran, with the regional reality with respect to energy policies and the regional applicability of this status in real terms.

Keywords: Turkmenistan, Policy of Neutrality, Energy Sources, Caspian

* TBMM Dış İlişkiler ve Protokol Başkanlığı

Giriş

Dünya tarihi, siyasi boyutuyla ele alındığında 20. Yüzyıl, toplumların hafızasında derin ve köklü değişimlerin yaşandığı bir yüzyıl olarak kayda geçmiştir. İki kutuplu dünya anlayışının yoğun bir şekilde hissedilmesi ve anlayışın uzantısı olarak soğuk savaş yıllarının başlaması, Sovyet Sosyalist Bloğun dağılması, Balkan ve Kafkas Coğrafyasındaki toplumları sarsıcı değişimler anılan tarihin bu dönemlerinde yaşanmıştır.

İki kutuplu dünyada kutuplardan biri ve aynı zamanda Sovyet Sosyalist Bloğun ana üssü olan SSCB'nin çözülmesi 20. yüzyılın en önemli olaylarından biri olarak anılmaktadır. SSCB'nin dağılması ile birlikte özellikle ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere her açıdan yeniden şekillenen coğrafyada, Sovyetleri meydana getiren cumhuriyetler ve dolayısıyla Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan ederek birer devlet haline dönüşmüşlerdir. Bağımsızlıklarını elde eden bu devletlerin başına daha önce Rusya hiyerarşisinde görev yapan Kom-Parti yöneticileri veya üyeleri getirilmiştir. Her ne kadar yöneticilik anlamında kısmi deneyimleri olsa da bağımsızlığın elde edilmesinden kaynaklanan bu yeni süreçte yöneticilerin, sınırları dışından yönlendirilme çabalarına açık olduğu bilinmektedir. Bunun tabii bir sonucu olarak, bağımsız yeni devletler iki temel dış politikayı tercih etme durumunda kalmıştır denilebilir. Birinci tercih, politikalarıyla örtüşen yeni partnerler veya uluslararası oluşumlar ile işbirliğine gidilmesi; ikinci tercih olarak ise temkinli ve tarafsız politikalarla var olma pozisyonlarının devam ettirilmesidir.

Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığa kavuşmasıyla birlikte, karşılıklı işbirliği ve bu işbirliklerinin arttırılması konuları gündeme gelmiş ve projelerin ileriye dönük, somut bir yapıya kavuşturulması amacıyla bazı toplantılar gerçekleştirilmiştir. Toplantılarda devletlerarası işbirliği, devletlerarası müttefiklik gibi konular ana gündemi oluşturmuştur. Bağımsızlık sonrası bazı Türk Cumhuriyetleri, Türkiye'nin öncülük ettiği ancak siyasi olmaktan çok TÜRKSOY gibi kültürel oluşumlarda yer alırken, bazıları ise dostane tarafsızlık tercihinde bulunmuştur. (*TÜRKSOY Araştırma Dergisi*, Sayı 1, Haziran 2000)

Türkmenistan Cumhuriyeti Coğrafi, Siyasal Yapısı ve Politika Temeli

SSCB sonrası 27 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden biri de Türkmenistan Cumhuriyetidir. Türkmenistan; Kuzeyinde Kazakistan, doğusunda Özbekistan, güneyinde İran ve Afganistan, batısında Hazar Gölü yer alan ve Orta Asya'da bulunan bir Türk Devletidir. (Fuat UÇAR, *Dış Türkler*, Fark Yayınları, 2. Baskı, S.189) .

Komşularının arasında Afganistan gibi güvenlik problemleri yaşayan bir ülkenin olması ve İran'ın bölgede aktif bir politika izlemesi Türkmenistan'ı kontrollü bir dış siyaset anlayışına itmiştir. (<http://www.bilgesam.org/incele/204/-iran'in-afganistan-uzerindeki->

[artan-nufuzu/#.VwFShOyLRkg](#)) Yine bölge ülkelerinin, statüsünde tam anlamıyla bir netliğe ulaşamadıkları “Hazar Denizi” kıyıdaş Türkmenistan’ın dış politikasının şekillenmesinde önemli unsurlardan olmuştur. Bundan dolayıdır ki; Türkmenistan, bağımsızlığın ilk yıllarında uluslararası arenayı tanıma, sınır güvenliği kaygıları ve yakın komşularla iyi ilişki kurabilme konuları ülkenin dış politika öncelikleri arasında yerini almıştır. (<http://www.shahidov.info/?p=1769>)

Sovyetlerin dağılma sürecine, bağımsız olan devletlerin hazırlıksız yakalanması ve devletleşme politikalarının uzun zaman gerektirir olması, Türkmenistan’ı daha içe dönük bir siyasi anlayışa yönlendirmiştir. Bu durumun tezahürü olarak Türkmenistan’ın kurucu devlet başkanı Saparmurat TÜRKMENBAŞI’nın, dış politikasını çok taraflı, uluslararası ya da bölgesel oluşumlara karşı mesafeli ve temkinli olma temeline oturttuğu bilinmektedir. Bu durumun öncelikli nedenleri arasında yukarıda ifade edildiği üzere Türkmenistan’ın jeopolitik konumuyla birlikte küresel aktörlerin enerji kaynakları açısından zengin olan Türkmenistan’a karşı ilgilerinin bulunması başka bir faktör olarak gösterilebilir. (Gültekin SÜMER, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı: 23 ss.73-98, 2010).

Bu mesafeli duruşu devlet politikasına dönüştürebilme amacıyla Türkmenistan, “Tarafsızlık Statüsünü” elde etme istikametinde çok yönlü çabalar sarf etmiş ve ülke 12 Aralık 1995 tarihli BM Genel Kurulunda alınan kararla “Daimi Tarafsız Ülke” statüsünü kazanmıştır. Türkmenistan’ın bu statüyü elde etmesi globalleşen dünyadaki güç mücadelesinde bir bloğun tarafı olmaktan kaçınma ve iç güvenliğini kontrol altında tutabilme politikasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Yine Türkmenistan, tarafsızlık politikasıyla dünya ve bölge ülkeleriyle olan ilişkilerinde ekonomik, siyasi ve askeri bir taraf olmayarak ilişkilerini karşılıklı saygı ve barışçıl temellerle yürütebilmeyi amaçlamaktadır. (www.shahidov.info), (Sümer, 2010).

Bu hususta Türkmenistan Cumhurbaşkanı Saparmurat TÜRKMENBAŞI şöyle demektedir. “Bizim bu adımımız Türkmenistan’da ve bölgede barışın sağlanmasına büyük bir katkıda bulunacaktır. Bu mesele bizim için çok önemlidir. Çünkü Türkmenistan, dünyanın çok önemli bir noktasında; doğal kaynakların en zengin bulunduğu bölgelerden birinde yer almaktadır. Bu durum bizim açımızdan “daimi tarafsızlık” siyasetini kaçınılmaz olarak gerektirmektedir. Türkmenistan, coğrafi olarak önemli ve hassas bir konumda bulunduğunu göz önünde tuttuğu için, uluslararası işbirliklerinde daha dikkatli hareket etmektedir. Bundan dolayı Türkmenistan bugüne kadar tarafsız bir dış politika izlemeye çalışmıştır. Türkmenistan bundan sonra “Daimi Tarafsız” bir ülke olarak dış ve iç politikasını yürütmek istemektedir.” (Neytralniy Türkmenistan, 28 Mart 1996).

Bu hitaptan anlaşılacağı üzere, Türkmenistan bölgedeki dengeleri korumaya çalışırken, aynı zamanda bölge ülkeleriyle tarafsızlık statüsünce barışçıl bir dış siyaset yürütme gayesi içerisinde. Elbette tarafsızlık esasına dayalı bu dış politika tercihi Türkmenistan'a ve bu politikayı uygulayıcı ülkelere birtakım yükümlülükler getirmektedir. Buna göre Daimî tarafsız statüsüne haiz olan ülke, savaş zamanında da barış zamanında da tarafsızlığını muhafaza etmek durumundadır. (Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, 4. Baskı, Atilla Kitabevi, Ankara 1993, s. 74.). Ancak tarafsız kalabilme bölgesel parametrelerle değerlendirildiğinde, bu statü bölge devletleri ve özellikle Türkmenistan açısından uygulama alanı dar bir politika olarak görülebilir.

Türkmenistan Dış Politikasında Hazar Havzasının Rolü ve Önemi

Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte bölge coğrafyasında tartışmalara en açık alan "Hazar Denizinin Hukuki Statüsü" konusu olmuştur. Öyle ki statü kaynaklı bu problem bölge devletlerini dahi zaman zaman karşı karşıya getirme potansiyeline sahip olmaktadır. (<http://kazembassy.hr/foreign-policy-concept-for-2014-2020-republic-of-kazakhstan/>)

Hazar'ın ve bölgedeki enerji kaynaklarının statüsü 1991 yılına kadar Sovyet Rusya ve İran arasındaki antlaşmalarla düzenlenmektedir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlıklarını elde eden kıyıdaş ülkeler ortaya çıkmış, kıyıdaş sayısındaki bu artış birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir. Hazar Gölü'ne kıyısı olan yeni ülkelerin ortaya çıkması, kıta sahanlıklarının belirlenememesi, enerji kaynaklarının paylaşımı ve kullanımı konusunda bölge devletlerini anlaşmazlığa sürüklemiştir. Anlaşmazlığın temelinde bölge ülkelerinin doğal kaynaklardan en üst seviyede faydalanmayı amaçlaması yatmaktadır. Bu durumun bugün bile Hazar coğrafyasında dönem dönem gerginlikleri arttıran mayınlı bir unsur olduğu paydaş ülkelerce bilinmektedir. (Xəzərin hüquqi statusu anlayışının meydana gəlməsi, "Azerbajjan" portalı, http://www.azerbaijan.az/portal/WorldCommunity/CaspianStatus/caspianStatus_a.html).

Yine Hazar temelli diğer bir problem ise Hazar'ın statüsünün adlandırılmasıdır. Hazar'ın deniz mi yoksa göl mü sayılması hususu Hazar enerji kaynaklarının paylaşımını etkilemekte ve kıyıdaş ülkeler konuyu milli çıkarlar doğrultusunda yorumlamaktadır. Burada İran ve Rusya gibi güçlü bölge ülkelerinin Hazar politikalarına yaklaşımları ise göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konudur. (Feruza Jani. *Relations between Iran and Central Asia* (Synopsis). <http://enews.fergananews.com/articles/2520>).

Deniz/Göl statüsünden herhangi birinin kabul edilmesi, kıyıdaş olan beş devletin, enerji paylarındaki kazanımlarını etkilemektedir. Deniz statüsü ile tespit edilecek alan, Rusya ve İran'a petrol ve doğalgaz çıkarma avantajı ve büyük bir pay kazanımı getirirken; Göl statüsü ise kıyıdaş Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan'a aynı doğrultuda avantaj

sağlamaktadır. Göl statüsü kabul edildiği takdirde, Hazar, ülkelerin kıyı uzunlukları oranına bağlı olarak orta hattan itibaren beş eşit parçaya bölünecektir. Bu da Sovyet Dönemi Hazar'ın ana aktör olan Rusya ve İran'ın bölgesel çıkarlarına hitap etmemektedir. (Н.П. Кольчугин, "Каспийское море: процесс выработки правового статуса остается в тупике", Институт Ближнего Востока, 16/05/2012, <http://www.iimes.ru/?p=14732>)

Bölgede yeni dünya düzeninin kurulmasından sonraki aşamada Rusya ve İran Hazar'ın statüsü sorununun çözümü konusunda istekli olduklarını ifade etseler de gerçekte onlar, önceki dönemlerde olduğu gibi Sovyet-İran anlaşma deneyimi doğrultusunda hareket ederek pay kazanımlarına zarar verecek politikalara mesafeli olmaya çalışmaktadırlar. (Mehrddad M. Mohsenin, *The evolving security role of Iran in the Caspian region (9); The Security of the Caspian Sea Region/Gennady Chufrin* (Oxford University Press, 2001). S: 170, <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI01Chufrin/SIPRI01Chufrin09.pdf>)

Rusya ve İran'ın Hazardaki baskınlıkları diğer bölge devletlerini ortak hareket etme eğilimine itmemiş tam tersi bir yaklaşımla bazen ortak kültürün farklı devletlerini karşı karşıya getirmiştir. Bölge devletleri pay kapma gayesi içerisinde enerji sınırları belirleme çabalarına girişmişlerdir. Bu duruma örnek olarak yakın tarihlerde bölgesel olarak yaşanan Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki birtakım vakalar gösterilebilir. Azerbaycan'ın "Kepez" olarak isimlendirdiği ve kendi milli sınırları içerisinde değerlendirdiği petrol yatağı alanını Türkmenistan, "Serdar" petrol yatağı olarak isimlendirmektedir. (<http://economics.kazgazeta.kz/?p=2733>) Türkmenistan ise söz konusu petrol yataklarını kendi sınırları içerisinde değerlendirmektedir. Öyle ki Türkmenistan'a ait olduğu bilinen bir araştırma gemisinin "Kepez veya Serdar" petrol yatağı bölgesinde petrol arama ve araştırma çalışması yapması üzerine Azerbaycan güvenlik unsurlarının araştırma çalışmalarına izin vermediği ve iki ülke arasında kısmi kriz ortamının oluştuğu bilinmektedir. (Феруза Джани, "Сердар" или "Кяпаз": Какой суд рассудит Азербайджан с Туркменистаном?", 03/07/2012, <http://www.fergananews.com/articles/7413>)

Hazar Denizi kaynaklı başka bir çatışma alanı ise Hazar gazının Avrupa'ya ulaştırılması hususunda olmuştur. Gazın Avrupa'ya ulaştırılması konusunda iki ana yaklaşımın olduğu ifade edilebilir. Bu yaklaşımlarda, bölgeyi ilgilendiren enerji kaynaklarının farklı bloklarca dünya pazarına ulaştırılma planları ortaya atılmıştır. Bu planlardan ilki Türkmenistan-İran-Türkiye'nin koordinesinde bir gaz dağıtım planı, ikincisi ise Türkmenistan, Kazakistan ve Rusya üzerinden hazar gazının taşınmasıdır. (http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=15&Itemid=98&limitstart=25) Yine enerji hatlarının paylaşılması konusunda olduğu gibi gaz sevkiyatının hangi şekil ve blok ile yapılacağı konusu, kıyıdaş devletler arasında siyasi

çatışma sahalarından biri olmuştur. Her bir ülke doğal gaz boru hatları ve enerji kaynaklarının geçeceği güzergâhta hak iddia etmektedir. Ancak ortaya konulan iki genel yaklaşımda da iki önemli aktör Rusya ve İran'ın yer alması, bu ülkelerin ağırlıklarını ve varlıklarını hissettirmekte olduğu şeklinde yorumlanabilir. (<http://www.enerji2023>)

Tarafsızlık Politikasını uygulayan ülkeler bu politikayı dış politika enstrümanı veya uygulanması gereken dış politika stratejisinin adı olarak görmektedir. Bu strateji temelinde hareket eden ülkeler, bir taraftan dış politikada istikrarı sağlarken, diğer taraftan yukarıda değinilen jeopolitik nedenlerden dolayı farklı politik çatışmaların getireceği bölgesel olumsuzluk veya belirsizliklere karşı kendilerini korumaya almaktadırlar. (<http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>)

Daimi tarafsızlık politikasının uygulayıcı ülkelere getirdiği kazanımlardan birisi de bu ülkelerin küresel güç dengelerinin ve dengelere bağlı olmak üzere doğabilecek çatışmaların tamamen ya da kısmi de olsa dışında kalma olanağı tanınmasıdır. Bu olanağın pozitif sonucu olsa gerek; tarafsız yaklaşımlı devletler küresel aktörler tarafından “barışçıl devlet” algısıyla anılmaktadır. Bu barışçıl algının yumuşak gücü olarak tarafsız devletler aracılığıyla küresel veya bölgesel problemlerin çözümünde farklı diplomasi kanalları açılabilir. Bir diğer ifadeyle bu devletler kendilerini uzlaştırıcı bir rol içerisinde bulabilirler. Tıpkı İsveç ve Norveç gibi Atlantik Okyanusunda yer alan ülkelerin bölgelerinde olmayan uluslararası arenada vukuu bulmuş Filistin sorununun çözümüne yönelik üstlendikleri uzlaşmacı tavırları gibi. (Sümer, 2010)

Devletler bu rolü tarafsızlık söyleminin kendilerine tanıdığı etkin ve özel konumlarıyla gerçekleştirebilme imkânı bulmuştur. Ancak bölgesel olarak ele alındığında tarafsız olma durumu zengin doğal kaynaklara sahip Türkmenistan için zor görünmektedir. Çünkü tarafsızlık politikası, doğal kaynaklar açısından zengin olan ülkeler için bölgesel bazı farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu farklılıklar enerji paylaşımı açısından pay sahibi iddiasında olan ülkeleri karşı karşıya getirebilir.

Durum Türkmenistan açısından ele alındığında Türkmenistan enerji kaynakları açısından zengin ve jeopolitik açıdan kritik bir bölgede yer almaktadır. Yüksek enerji kaynaklarına atfen nüfusunun az olması, gerek bölgenin gerekse de küresel güçlerin dikkatini anılan coğrafyaya ve Türkmenistan'a çekmesine neden olmaktadır. Bu durum Türkmenistan'ın Tarafsızlık Politikasını uygulanabilirlik çerçevesinde zorlamaktadır.

Sonuç

Türkmenistan kendisinden çok daha güçlü, uluslararası alanda çeşitli iddiaları olan komşulara sahiptir. Güneyinde Afganistan gibi ulusal güvenlik problemlerinin yoğun yaşandığı, güney-batısında İran ve her Hazar hamlesinde geçmişte bir dönem bağımlı olarak yaşadığı Rusya gibi otoriter devletlerle komşuluk ilişkisi içerisinde. Türkmenistan bir taraftan komşuları ile ilişkilerini dengede tutmak isterken diğer taraftan enerji politikalarında duruş sağlamayı hedeflemektedir. Bir bölge ülkesi olarak Türkmenistan da dâhil hazar bölgesi ülkeleri, özellikle İran ve Rusya bölgesel konularda hâkim denge gücü olmak ve enerji kaynakları veya güzergâhlarına hükmetmek amacındadır.

Tarafsızlık bir dış politika aracı olarak ikili ve çok taraflı ilişkilerde yumuşatıcı bir söylem ya da etken olarak görünse de söz konusu çıkarlar olduğunda bu yumuşatıcı söylem yerini çatışmacı bir ortama bırakabilir. Özellikle enerji sahasında bu durumun açığa çıkma oranı daha yüksektir. En nihayetinde Türkmenistan'ın uyguladığı tarafsızlık politikası başta Rusya ve İran olmak üzere, diğer güçlü devletlerin bu coğrafyada kendi çıkarlarını pratiğe dökme refleksi ve gayelerini ortadan kaldıramamıştır. Oluşabilecek bir krizin engellenmesinin önünde engel oluşturamamıştır. Bundan sonra da oluşturabilme imkânı zor görünmektedir.

Yukarıda değinilen unsurlar dâhilinde bölge ve bölge ülkeleri SSCB'nin yıkılmasının ardından küreselleşen dünyada kendi yerlerini bulma çabası içerisinde. Bu anlamda hala hedefledikleri yeri bulduklarını söylemek oldukça güçtür. Türkmenistan'ın küreselleşen dünyada tek başına kendi çıkarlarını koruyucu veya bu çıkarları artırabileceği politikalar üretebilmesi zor görülmektedir.

Türkmenistan'ın bölgedeki ve uluslararası arenadaki pozisyonunu güçlendirebilmesi için ikili ve çok taraflı işbirliği çalışmalarına önem vermesi gerekmektedir. Bölgedeki pozisyonu açısından tarafsızlık politikasında esneklik göstermeye çalışması siyasi çatışmaya açık olan bölge için kaçınılmaz görülmektedir.

Kültürlerin birbirine her geçen gün yakınlaştığı ve küreselleşmenin arttığı dünyada, bölge dışında farklı oluşumlara ve özellikle Avrasya bölgesinin ekonomik politik ve kültürel açıdan entegrasyonunu hedefleyen birlikteliklere katılması, olası bir enerji krizi veya güvenliği konusunda Türkmenistan'ın elini güçlendirip oluşabilecek sorunlarda bölge devletleri karşısındaki konumunu sağlamlaştırabilir. Sonuç olarak, Sovyet sonrası coğrafyada kendini tarafsız olarak tanımlamak bölgesel gerçeklikle bağdaşma oranı tartışmaya açık ve bölge realitesiyle değerlendirildiğinde uygulanması güç bir politikadır.

KAYNAKLAR

- TÜRKSOY Araştırma Dergisi, Sayı 1, Haziran 2000,
<http://www.shahidov.info/?p=1769>,
- Gültekin SÜMER, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 6, Sayı: 23 ss.73-98, 2010,
Neytralniy Türkmenistan, 28 Mart 1996,
Mehmet Gönübol, Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar, 4. Baskı, Atilla Kitabevi, Ankara 1993, s. 74.,
Fuat UÇAR, Dış Türkler, Fark Yayınları, 2. Baskı, S.189,
Хəзəрин һүқуқи статусу anlayışının
meydangəlməsi, "Azerbaijan" portalı, http://www.azerbaijan.az/portal/WorldCommunity/CaspianStatus/caspianStatus_a.html,
- Feruza Jani. Relations between Iran and Central Asia (Synopsis).
<http://enews.fergananews.com/articles/2520>.
- Н.П. Кольчугин, "Каспийское море: процесс выработки правового статуса остается в тупике", Институт Ближнего Востока, 16/05/2012,
<http://www.iimes.ru/?p=14732>.
- Mehrdad M. Mohsenin, The evolving security role of Iran in the Caspian region (9);
The Security of the Caspian Sea Region/Gennady Chufrin (Oxford University Press, 2001). S:
170, <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI01Chufrin/SIPRI01Chufrin09.pdf>,
<http://economics.kazgazeta.kz/?p=2733>.
- Феруза Джани, "Сердар" или "Кяпаз": Какой суд рассудит Азербайджан с
Туркменистаном?", 03/07/2012, <http://www.fergananews.com/articles/7413>,
http://www.enerji2023.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=15&Itemid=98&limitstart=25,
<http://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>,
<http://kazembassy.hr/foreign-policy-concept-for-2014-2020-republic-of-kazakhstan/>,
<http://www.bilgesam.org/incele/204/-iran'in-afganistan-uzerindeki-artan-nufuzu/#.VwFShOyLRkg>